

DIVNA ZEČEVIĆ
Zagreb

PUČKE KNJIŽEVNE BIOGRAFIJE SVETACA IGNACA
KRISTIJANOVIĆA (1796. – 1884.)

*POPULAR LITERARY BIOGRAPHIES OF THE SAINTS IGNAC KRISTIJANOVIĆ
(1796-1884.)*

The work focuses on literary characteristics of the popular religious-educative works by Kristijanović. The edition about the lives of the apostles (1847) was directly intended for school children. Besides the books on the lives of saints (1847, 1859, 1871), some biographies were published in his calendar: "Danica zagrebečka" (1847 and 1848)

Kako u našoj književnoj i kulturnoj sredini gotovo i nema romansiranih biografija značajnih ljudi na svim područjima društvenog života, a još manje intelektualnih autobiografija, ne treba se čuditi što o Ignacu Kristijanoviću (1796. - 1884.), pučkom književniku, prevoditelju, izdavaču kalendara, propovijedi i života svetaca, nije još napisana kulturno-povijesna i književna romansirana biografija, premda njegova književna nastojanja kao i život ispunjen radom, naizgled u povučenosti života seoskog župnika (od 1834. do 1852.) u Kapeli kraj Bjelovara¹, zatim u Zagrebu gdje postaje ugledni crkveni dostojanstvenik, daju izuzetno zanimljivu građu i povod za pisanje biografije neumornog pučkog književnika 19. stoljeća².

Primarna inspiracija pisanju Kristijanovićeve životopisa pohranjena je u viziji čovjeka koji svoju književnu radinost usmjerava u obranu kajkavskog književnog jezika, nasuprot dominantnoj jezičnoj orijentaciji svog doba, u vrijeme kad se sve intelektualne snage u Hrvatskoj objedinjuju za uspostavljanjem zajedničkog štokavskog književnog jezika: vizija je to ustrajnog rada na pučkom, književnom, svjetovnom i nabožnom štivu za najširu kajkavsku književnu publiku.

Upravo Kristijanovićeve književne djelatnosti nasuprot općoj, štokavskoj jezičkoj usmjerenosti, uz svjesno nastojanje obraćanja širokom sloju čitalaca, obilježava i danas čini bliskim njegov lik.

Uz knjige propovijedi (1830., 1842., 1851., 1858., 1874.)³ i pučko književno štivo (svjetovno i nabožno) "Danice zagrebečke", u kojoj objavljuje, između ostalog, i živote svetaca; izdaje knjige o životima svetaca⁴ za književnu i "duhovnu zabavu", u želji

za kršćanskim naučavanjem i odgajanjem puka na uzvišenim primjerima kojima nastoji sakralizirati čovjekovu svakodnevnicu poučavanjem o neprolaznim, vječnim vrijednostima nasuprot prolaznim, vremenitim dobrima. U istom su nastojanju pisane i knjige propovijedi (1830., 1842., 1851., 1858., 1874.)⁵.

Osnovna je pažnja u radu usmjerena na književna svojstva Krstijanovićeve pučkog nabožno-poučnog štiva o životima svetaca od kojih je izdanje o životima apostola izravno namijenjeno školskoj djeci (1847.); neki su životopisi objavljeni u njegovu kalendaru "Danica zagrebečka" (1847., 1848.). Zajednički je i nedjeljiv od književnih svojstava na poučni književni način organiziranih života svetaca, pogled na svijet koji je također djelatan u kršćanskom propovjednom naučavanju 18. i 19. stoljeća.

Ne samo s književnog gledišta, životi i kult svetaca predstavljaju i u suvremeno doba nezaobilaznu temu u istraživanjima povijesti, arheologije, arhitekture, skulpture, slikarstva, muzike, umjetničke, tzv. visoke književnosti, folkloru i etnologije. Tekstovi o životima svetaca govore o moralnim vrijednostima poželjnim za nasljedovanje u individualnom i društvenom životu kao i o detaljima i organizaciji svakodnevnog života.

Raspoređeni za sve dane u sakralnom kalendaru, svecima se pripisuje i praktično djelovanje i mogući zahvat u svakodnevnicu: duhovna zaštita u posve određenim situacijama čovjekova života, npr. zaštita prilikom zubobolje (Sv. Apolonija⁶, zaštitnica stomatologa), bludnog napastovanja (Sv. Dula), grlobolje (Sv. Blaž; svećenik stavlja bolesniku svijetle pod bradu⁷), zaštitnica glazbe i glazbenika (Sv. Cecilija) ili na dan Sv. Agate "običajno je kruh blagoslavljati".

Svecima se pripisuju tragovi prisutnosti u čovjekovu okolišu, uz izvore vode ili stabala; objašnjenja o djelotvornosti svetosti prenose se usmenim predajama: npr. lipa u Cerniku kraj Nove Gradiške vezuje se uz blaženog Augustina Kažotića, njenim se lišćem liječilo u određenim bolestima:

"Još nekoliko stotina godina poslije Augustinove smrti, ostala je u narodu uspomena na njegova putovanja i propovijedanja. U Vugrovcu i Cerniku stajale su starodrevne lipe koje je narod dugo zvao "sveto drvo" i štovao na poseban način. Držalo se da te lipe potječu od biskupa Augustina, pa tko se bude njegovim listovima liječio, ozdravit će po njegovu zagovoru."⁸

U životima svetaca Ignaca Kristijanovića, uz Svetu Dulu, djevicu i mučenicu, vezuje se zaštita sluškinja, kućnih pomoćnica kojih je položaj u 19. stoljeću bio osobito drastičan, što pokazuju studije antropoloških istraživanja u Francuskoj. U izravnoj pouci, na kraju životopisa (1871.), Ignac Kristijanović, brigom usmjeren na široke slojeve puka, preporučuje Sv. Dulu kao uzorni primjer (peldu) u svim iskušenjima koja za kućne pomoćnice "nesu tak zevsema redke":

"O, da bi se vsigdar kakti verne naslednice svete device i mučenice Dule izkazale, ter da se po zemeljskeh, nestalneh dobrih, opravah i prikazih ne bi nigdar na izpunjenje tuđe grešne pohotnosti dale napeljati! Da bi zbog grožnjah rajši vsa, dapače istu smrt podnesle, nego da bi privoljile vu greh, koj, akoprem bi vaša sramota ostala zakrita, vendar bi vas vu božjeh očjah načinil odurne i kaštige vredne, i koj bi vam zametavanje od straneh isteh vašeh napeljitelov mogel izhoditi."⁹

Zajednička je kršćanskom naučavanju u propovijedima 18. i 19. stoljeća i Kristijanovićevim životima svetaca, idealizacija prvih kršćana koji su se vremenom "pokvarili" i samo se još imenom nazivaju kršćanima, što s ogorčenjem konstatiraju brojni propovjednici; svima je zajednička (u 18. i 19. stoljeću) idealizacija i čežnja za čistoćom prvih i "pravih" kršćana analogna čežnji za izgubljenim rajem. Kristijanović:

“Pervi kerščeniki jesu imali vsa občinska, ravno kak vsi jesu bili jednoga serdca i jedne duše.¹⁰”

Način kršćanskog naučavanja u propovijedima prisutan je i u pripovijedanju života svetaca kao pogled na svijet (životi svetaca ili pojedine scene iz njihova života pripovijedaju se na određene dane u godini): protagonisti književne vrste života svetaca nalaze se pred izrazito dramatičnim scenskim izborom: život ili smrt. Kako je napisao D.S.Lihačov, oni prolaze iz scene u scenu: uvijek u dramskoj situaciji prijetećeg izbora između Spasenja ili vječne propasti: raj ili pakao, vječni život ili vječne muke, spas duše ili gubitak duše radi vremenitih, tjelesnih uživanja za kojima slijede paklene tjelesne muke¹¹. U pučkom nabožnom štivu oni, koji zataje kršćansku vjeru iz straha pred mukama i pristanu da se poklone poganskim idolima (maleki), bivaju često kažnjeni, neobičnom, trenutnom smrću.

U tom pučkom književnom kontekstu suprotstavljenih strana, javlja se kod Kristijanovića “*gnjusna božica Venus*” kao simbol i zaštitnica najstarijeg zanata: Sv. Hilarija koja se u početku klanjala poganskim bogovima: “vu svojoj slepoti je bila tak dalko zabludila, da je svoju lastovitu kćer Afru alduvala na službu gnjusne božice Venus, i zadnjić je njoj takaj kerčmu vu kojoj ona predi je stanovala, zevsem vsega predala da tak Afra, zgora spomenutimi, jednakoga mnjenja ženskemi glavami bi mogla bludno življenje prez vsake najmenjše prečke sprevađati.”¹²

Kad je posrijedi autorstvo, kao i u propovijedima, susrećemo se sa shvaćanjem karakterističnim za pučke književne tvorevine, to je pojam autorstva između kolektivnoga, usmene književnosti i suvremenog pojma individualiziranog autorstva umjetničke književnosti. Autori, propovjednici, vođeni brigom za čovjekovo dobro na ovome i onom svijetu, obično u predgovorima svojih knjiga navode kako se služe onim što smatraju najboljim u svojih prethodnika da bi sve to izradili, preradili i podesili za svoje slušatelje i čitatelje. Sredinom 18. stoljeća Hilarion Gašparoti u predgovoru knjizi: “Cvet sveteh” određuje vrst svoga autorstva:

“Ovo vendar zadnjić tebe, dragi čtavec, opomenuti moram, da ako koja ovdí čudnovita najdeš, znaj da nis z moje glavice ova iznesel niti zmisllil, nego iz druge knjižice (kakti pčelica med iz rožic) simo skupa zebrał i postavil jesem.”¹³

Način rada nije se izmijenio ni u 19. stoljeću što upozorava na specifičnost utilitarnog pučkog književnog štiva. Stoga bi bilo posve neadekvatno napisati za književni rad Ignaca Kristijanovića, za njegove knjige života svetaca, da je bio kompilator. Pisao je živote svetaca na temelju čitanja kajkavskih književnih prethodnika i izdavao pučko nabožno štivo utilitarnog karaktera s jasnim namjerama, iz ljubavi prema puku, pozivom za nasljedovanjem kreposnog kršćanskog života. Mogao je napisati kao Ivan Mulih:

“... kamenje i drevje za hižu vzel sam od drugoga, ali zidanje hiže delo je moje.”¹⁴

U izravnoj pouci na kraju životopisa Sv. Kuzme i Damjana najbolje je opisao, u stvari, vlastitu namjeru za književnim i odgojnim djelovanjem: “Ljubljeni kerščenik! Ako božanska ljubav je zaisto vu tvojem serdca, tak ne more neočituvana ostati, ona bude imala vsigdar priliku i načine vljavljati se. Svetovati, batriveti, podvučati, opominjati, pomagati i zagovarjati gde ruke i vusta nikaj ne moreju opraviti, to zna, to more ljubav vsigdar včiniti a navlastito pri betežnikih. O, to je kruto viteški čin, Bogu kruto povoljen, a svecom vugoden, betežnike na duši i telu pomagati.”¹⁵

U kalendaru: “Danica zagrebečka” za 1846. godinu Kristijanović piše o još jednom poticaju svom nastojanju za izdavanje poučnih primjera života svetaca, iz praktične

brige zbog nehaja i ravnodušnosti vjernika prema kršćanskoj pouci, o *mlakim kršćanima* koji ne slušaju propovjednu pouku (među njegovim propovijedima nalazi se i ona o mlakim kršćanima), nego: "... pod kršćanskom navukom navadno dremljeju", dok se s druge strane ispričavaju da "nemreju duhovne navuke preseći, ter nje si zapametiti".

Protupitanje brižnog župnika podrazumijeva činjenicu dobrog pamćenja tradicionalne narodne književnosti: "Zakaj moreju nesramne i spačljive pesme i pripovesti čisto dobro vu pameti obdržati? (...) Od konjev, krav, volov, od polja, senokoš, od trgovine znaju ovakvi mlaki kršćenici cele vure dugo pripovedati (...). Kak vrlo paziju ovaki mlačni kršćenici na norije i smešne pripovesti!"¹⁶.

Zaključak razmišljanja, porazan je i karakterističan ne samo za 19. stoljeće nego i za propovjednike 18. stoljeća, upućuje na neprekinutu potrebu evangelizacije puka što predstavlja trajan i nikad završen proces: "Krivoverci jesu bolje podvučeni vu svojeh bludnostjah nego katoliki vu svojeh istinah."¹⁷.

Uzvišeni primjeri i uzvišeni osjećaji

Kristijanovićevo pučko nabožno štivo života svetaca, kao i životi svetaca objavljujiva ni podjednako u ranijim i kasnijim razdobljima, nudilo je čitateljstvu uzvišene primjere za kršćansku pouku i nasljedovanje u svakodnevnom životu: "... kajti nikaj ni moguće na tuliko vužgati serdca na goruču ljubav proti dragomu Bogu, na stalnost vu veri, na terpljivnost vu težkoćah, mukah, nevoljah i pregonih, kak ravno ako se čtejeju ona dična za svetu veru borenja i čudnovita terpljivnost božjeh mučenikov..."¹⁸.

Stoljeće ranije, Hilarion Gašparoti piše (1752.): "K tomu videl sem da vnoge, akoprem kruto male knjižice s našem horvackem jezikom popisane, jako povoljne jesu bile obodvojega spola ljudem, nje na dobro gibale su, s velikem napretkom njihovem i veseljem pisca. (...) ako je tomu tak, da kršćanskoga navuka knjižice tuliko hasnovale jesu, kak vnogo bolje tulikeh svetcov, s podobnem načinom prečtene, tebe na pokoru gibale i na dobro vlekke budu."¹⁹

Uzvišeni primjeri potiču uzvišene osjećaje. Budući da je riječ o popularnom štivu za najširi sloj čitalaca, treba pokazati kako funkcionira književna proizvodnja uzvišenih osjećaja u pučkoj književnoj naivi. Ozbilnost uzvišenih osjećaja, svetost, opisana je i likovno: svetac upire oči u visinu kao na slikama 18. stoljeća: "... ali kak se jesu osupnuli, kada bi vu duplju bili zagledali človeka koj posred neme živine z rukami i očmi vu nebo podignjenemi je klečal i Boga molil"²⁰. ističe se ozbilnost lica i držanja; npr. nakon zaređenja za biskupa:

"Od ove vure počemši, njega već nigdar nigdo ni videl da bi se igda bil nasmejaj ..." ²¹. U opisima Kristijanovićeve uzora i književnog predloška, H. Gašparotija, postoji niz primjera predočavanja uzvišene svetosti: "Na koteri muki sto i osamdeset ran nuter do kosti gingava divočica z podignjenemi vu nebo očima viteško i đederno podnese..."²².

U istraživanju hrvatskih pučkih propovijedi 18. i 19. stoljeća bila sam suočena s nastojanjem da se u kršćanskoj pouci slušateljstvu i čitateljstvu predoči ono što je nepredočivo: pakao i paklene muke, raj i rajska uživanja; u žestokim prijetnjama grešnicima prijetilo se paklenim mukama, a rijetko čistilištem.

Trajna je pojava da slušateljstvo dovodi u pitanje kršćansku pouku. Uz mnoge primjere, da navedem samo dva: Hilarion Gašparoti registrira u propovijedi reakciju

onih koji ne vjeruju: "Vkanjuju nas popi da po smrti duša živa bude." U 19. stoljeću, Adolf Veber Tkalčević, 1879., u propovijedi o paklu piše da vjernici još mogu slušati kad se govori o nebu tj. raj, ali kad se:

"... po istom Svetom pismu riše pakao, razljute se strašno govoreći u sebi: - Odakle znade ovaj kako je ondje? Tko bi u današnjem prosvijećenom vijeku još vjerovao da ima pakao! (...) To su izmišljotine glupih vremena kad su se ljudi još dali plašiti; danas ne vjeruje više nitko u te budalaštine. - Ovako po prilici misleći i govoreći, izađu iz crkve."²³

Propovijedi 18. i 19. stoljeća svjedoče da je proces evangelizacije uvijek nailazio na otpor ne-vjerovanja koji je zahtijevao u-vjeravanje, tj. uvođenje u vjeru. Temperamentni i žestoki opisi pakla i paklenih muka, osobito u 18. stoljeću, pokazuju način na koji se predočavalo nepredočivo, književnu bujnost prijetnje grešnicima hipertrofiranjem opisa tjelesne patnje u paklu, u stvari, neku vrst fiziologije paklene patnje: raspadanja ljudskog mesa, krvi, smrada i mučenja. Svrha je bila da se u grešnicima pobudi osjećaj kajanja do suza, dok istovremeno propovjednici konstatiraju da ljudi iz crkve odlaze u krčmu ili primjer iz kajkavskih propovijedi: čovjek traži da ga svećenik što prije isprovijedi zbog toga što "*nemrem žeđe trpeti*"; žuri se, vani ga čeka društvo.

Probuditi kajanje u grešniku, značilo je dovesti ga do vjere i u teološkom kontekstu, uzvišenog osjećaja krivnje, do vjere u mogućnost ispravnog kršćanskog načina života.

Životima svetaca, kao i propovijedima zajednička je suočenost s prikazivanjem nepredočivog; pripovijedani i objavljeni kao dio propovijedi, ali i samostalno u opsežnim knjigama ili malim svescima; životi svetaca izraz su nabožno književne realizacije utilitarnog opisivanja nepredočivog: vječnosti, beskonačnog, svetosti.

Sveci prvih stoljeća kršćanstva potvrđuju svoju svetost u najvećim iskušenjima i najtežim mukama. Duhovna uzvišenost i svetost njihova opredjeljenja da otvoreno pred poganima brane vjeru i odbijaju zatajiti Isusa mjeri se tjelesnim mukama; da se predoči svetost i veličina opredjeljenja, opisuje se ono što je vidljivo - tjelesne muke, zapravo, književno seciranje tijela na sastavne dijelove. U pučkom nabožnom štivu života svetaca neizbježno se ponavljaju muke i sredstva mučenja.

Propovijedi 18. stoljeća pružaju žestoke opise mučenja grešnikova tijela u paklu od smrada do raspadanja; opisuju dvije vrste vatre: naravnu i nadnaravnu koja pali grešnika, ali tijelo ostavlja cijelo kako bi bila moguća beskonačna, vječna, ponavljanja mučenja (Bernard Zuzorić, Giovanni Battista Campadelli)²⁴, uz prijetnju npr. da grešnik ne će moći pomaći ruku, ni okrenuti glavu, jer će tijela biti gusto naslagana. Grešnici, međutim, nakon zastrašujuće prijetnje, zbijaju šale i odgovaraju da barem u paklu ne će biti sami; njihove reakcije propovjednici (npr. Jerolim Filipović) registriraju uz nove prijekore.

U drugačijem kontekstu, u pismu o postmoderni, Jean-Francois Lyotard piše o uzvišenom osjećaju koji proizlazi iz patnje pred težinom prikazivanja nepredočivog:

"Uzvišeni osjećaj, koji je također i osjećaj uzvišenog, prema Kantu je jako i dvo-smisleno čuvstvo: istodobno dopušta zadovoljstvo i patnju. Još bolje, zadovoljstvo u njemu proizlazi iz patnje. U tradiciji filozofije subjekta koju naučavaju Augustin i Descartes, a koju Kant radikalno ne osporava, ta kontradikcija koju bi drugi nazvali neurozom ili mazohizmom, razvija se kao sukob između sposobnosti subjekta, između obilježja poimanja neke stvari i sposobnosti "predočavanja" neke stvari. (...)

Možemo pomišljati apsolutno veliko, apsolutno moćno, međutim, svako predočavanje predmeta namijenjeno "da učini vidljivim" tu veličinu ili tu apsolutnu moć, čini nam se bolno nedostižnim. Radi se, naime, o idejama kojih predočavanje nije moguće; to su ideje s pomoću kojih ne spoznajemo ništa zbiljsko (iskustveno); one, štoviše zabranjuju slobodno slaganje obilježja koje proizvode osjećaj Lijepog, one priječe oblikovanje i utvrđivanje ukusa. Možemo ih nazvati nepredočivima."²⁵

Svetost i emanacija svetosti nepredočiva je kao i Bog; svetost je misterij i čudo koje se potvrđuje pomoću čuda koja se zbivaju posredovanjem Boga u djelovanju svetaca u svakodnevnom okružju. Najdublja poruka: "Ne pravi sebi lika ni oblića bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom." (Knjiga izlaska 20, 4), upućuje također na nemogućnost predočavanja nepredočivog.

Paklene muke koje opisuju propovjednici 18. stoljeća i paklene muke u životima svetaca, u ovom slučaju, u tekstovima Ignaca Kristijanovića, opisuju nepredočivo: kaznu i kažnjavanje grešnika, kao i kažnjavanje svetaca zbog ustrajnosti u vjeri; svetost se očituje kao suprotnost profanosti. Svetost je "u vezi s misterijem Boga"²⁶, ustrajnosti u vjeri, a svetac postaje "kršćanin 'zahvaćen Kristom' i mora 'iskusiti... udio u njegovim patnjama, prilagođavajući se njegovoj smrti, ne bi li tako postigao uskrснуće od mrtvih' (Fil 3,10-14)."²⁷

Predočavanje tjelesnih patnji u pučkom nabožnom štivu neizbježno vodi u monotoniju ponavljanja onako isto kao što se fra Andrija Kačić Miošić branio od mogućeg prigovora o ponavljanju istih rekvizita i riječi u svojim pjesmama: opisivanje junaštva i junaka zahtijeva uvijek iste riječi, jer su i junaci od *iste vrsti kriposti*.

Tako bi i Kristijanović mogao odgovoriti, da su sveci 'od iste vrsti kriposti': prolaze određeni niz mučenja popraćen povremeno znacima čuda. U životima svetaca iste vrline vrijede i za svete i svece, za ženski i muški rod. Tijelo koje se slavi, to je tijelo mučenika i mučenice, analogijom prema Kristovu uzoru i patnji Djevice Marije. Tjelesna mučenja neizbježno se ponavljaju i poučavaju o veličini patnje svetaca, o ništetnosti ovozemaljskog tijela i tjelesnosti: različitost stupnjevanja muka završava lomačom, odsijecanjem glave ili trganjem tijela na kotrige (udove).

1702. godine Franjo Glavinčić u "Cvitu svetih to jest život svetih" nabranjem se upušta u iscrpnu fiziologiju muka i mučenja koja su sveci podnijeli, što ima funkciju isticanja duhovnog zadovoljstva jer su muku prihvatili "veselo":

"... za vjeru katoličansku dobrovoljno i veselo krv prolihu svoju, život na smrt podahu tako da nikim oči bihu izvrtane, nikim uši otrgnute, nikim jezik izmaknut, nikim žižak razvrćen na glavu polagan, nikim zubi izbijani, nikim usnice odrizane, niki ras-cvrtanim olovom pakom i sumporom zalivani, nikima glava odsičena, niki na mih odrti, niki na križ prigvozdeni, niki iz visoka porinuti, niki zvirjem vrženi, niki na polu pripiljeni, niki u more brknuti, niki u oganj popretani, niki kamenjem posipani ke i današnji dan u Rimu kažu se i ja vidih ter ih jest samo strah pogledati, a niki z nikimi ostalimi propastnimi meštrijami umoreni ke đaval i udi njegovi, a ti pogani izmislihu verne Isusove napastovati kih oni svih hrabrenim pridobihu načinom i pridobivši, priliku nam ostavihu."²⁸

Iz tekstova života svetaca Ignaca Kristijanovića (objavljenih 1847., 1859. i 1871.), navodim niz primjera mučenja u kojima se prolazno, vremenito tijelo, kao predmet, rastavlja mučenjem na dijelove, dok autonomna duša u isto vrijeme ostaje *vesela* što se također ističe i ponavlja kao posljedica neoplatonističkog rascjepa čovjeka na dušu i tijelo, sve iz potrebe kršćanskog poučavanja:

” ... obesiti; raztezati; šibljem pretepati; železnimi grebeni po telu drapati; z lučjama goručemi pripekati; obodva cecke ztergnuti; da žive zežgeju; oštro šibati; do gologa sleči; kamenovati; jezik spuknuti; (mučitelj) od nasladnosti zažvaljen; (otac kćerku) z svojim lastovitom rukom, z svojem mečom glavu razkoli da vsi mozgjani po cirkvi jesu razškropili; z zubmi škripati, divljati, kričati; na zemlju hitčeni; (nekoliko dana) z paličjem pretepati i bičuvati; na križ razapeti; zanijemiti od boli; tuči i biti doklam duša bude vu njem; kužni beteg; kervoločna zapoved; vu smerdučoj jami; prirediti vitel i njega na nju raztegnuti ter z železnimi grebeni, navlastito po persih tak nemilostivno drapati da se iste kosti videle jesu; znovič mučen, ne vendar obladan; lomača; vsaki kotrig tela za aldov podati; nemilo bičuvati; na križ razpeti i strelicami vmoriti; z kamenjem nahitavali; mačem probodeni; (nije se bojava) mača, ognja i muka; srečni mučenik; hudič - peklenski pozoj; sulica; vekivečne muke; ruke i noge svezati i mučiti; gole kosti, ništarmanje čisto cele i skup zjedinjene; jezik pak tak frižek (kak kakvoga živoga človeka); mučenik mučanja; glave odseči, trupla vu jamu hititi; trapljen od nečistoga duha; gologa po rebrih i vsem životu z vužganemi bakljami žgati i pripekati; razmercvaren, vu vuzu postavljen; v tmici i smradu z gladom i žeđum trapljen je više dnevoj; ruke i noge zvezali i iz mosta hitili vu Moldavu potok; sokača živoga nateknuti na raženj i pri onem istem ognju na mesto kopuna obračati; jesu svoje glave pod haharski meč podeli i muku podnesli; na kolec privezati ter z železnimi grebeni i česali meso iz tela tergati; (sedam žena) ove jesu z poštuvanjem prijemale kerv koje iz ran njegovoga razmercvarenoga tela je curela dole na zemlju; peč strahovito zakuriti i vu njoj železne opersnike ili oklope razbeliti i sekire pripraviti; (sedam žena) z železnimi grebeni drapanje, z razbeljenimi železnimi opersniki mercvarjene i zadnjič vu ogenj hitčene; odsečene glave; z paličjem pretepati; na razteznju klup položiti, z železnimi grebeni drapati i z goručemi bakljami pripekati; peč živo zakuriti, ter Aleksandra i Evenciuša za herbert skupa zvezati i vu nju hititi; Teodulus skoči vu peč k svojem mukoterpnem tovarušem; z mečom do smrti prebadati; glavu odseči; z paličjem nemilostivno pretepati; telo pred pse hitčeno; jezik van zrezati; vu svojoj lastoviti kervi okrščen; njemu je odsekel glavu; bil je nemilostivno bičuvan, kerv je curkom curela iz žilj i jezera gledavcev nesu mogli preseči njegvo veselje vu najvećših mukah²⁹; telo vu morje hititi; I vu svojoj ljutosti zapove naložiti veliki ogenj, oštre železne šilke osovce vu zemlju popikati, žerjavku z staklevinjem zmešanu po njih posipati, svetu devicu zvezanu i голу vu sredini hititi, ter sim pak tam po onih oštrem šilkah nemilostivno valjati, od koje muke celo telo znovič zrezano i do kostih obžgano na tuliko postane da se kerv povsude je razlevala.³⁰

Na pučkoj književnoj razini, duboko u 19. stoljeće, ponudeno je štivo o životima svetaca ne samo prema predlošku 18. stoljeća (npr. prema tekstovima Hilariona Gašparotija) nego i prethodnih stoljeća, a time i književno djelatan srednjovjekovni pogled na svijet.

U životima apostola Ignac Kristijanović opisuje samoubojstvo Judino kao strašnu tjelesnu kaznu: “... i on se je obesil i raspuknul po sredini i vsa njegovoga čreva jesu se razišla”.³¹

U korijenu slike je analogija: zastori u hrami razderani na polovicu (prilikom smrti Isusove), kao i more koje se dijeli i razmiče pred izraelskim narodom na putu iz Egipta. Analogija je književni postupak u životima svetaca prisutan u cjelini opisanog života i u detaljima.³² Pouka ne leži samo u strahoti prizora, nego je dubljeg korijena i proizlazi iz značajne analogije.

Ispripovijedani životi svetaca Ignaca Kristijanovića bili su bliski književnim predodžbama i potrebama puka za štivom strašnih događaja, mučenja, čudesa i književno naivnih ali uzbudljivih opisa scena kakva je npr. ona iz života Sv. Ivana Krstitelja koju navodim upravo zbog svojstava pučke književne naive u kojoj se izdvaja zdjela (za glavu Ivanovu) u centar čitateljske pažnje:

"Saloma ni znala kaj bi bila prosila, zato je hitro van izišla i opitala svoju hudobnu mater za tolnac kaj bi morala prositi. Mati reče njoj: 'Prosi glavu Ivana Krstitela.' Dekljić dojde za čas nazad nuter vu ruki držeća zdelu i reče Herodešu: 'Ja te prosim da mi taki sada daš na ovoj zdelu Ivana Krstitela'.

'Herodeš kad bi ovu njeinu prošnju bil čul, kruto se je prestrašil i vu srcu ves zmutil zbog svojega nepremišljenoga obećanja. Ništarmanje vendar bez prisege koju je bil včinił i zbog pozvanih pred kojemi nju je bil včinił, neje hotel svoju kraljevsku reč pretrgnuti i zaradi dekljiča kojega se je bojal razžalostiti, je vu njeinu prošnju privoljil.

On anda je sproti poslal hahara z palašem vu vuzu z tum zapovedjum da ima Ivanu glavu odseči i nju na zdeli donesti. - Hahar odide na krvoločnu zapoved z praznum zdelum vu vuzu, odseče Ivanu Krstitelu glavu i nju na zdelu položi, ter preda dekljiču, ona pako svojoj materi koja, kak svedoči sveti Hieronim, na sramotu je njegov jezik z iglum spikala. - Ovak je bilo njeine nemilostivno srce zasitčeno i je na dalje vu grešnom pokoju svoje nečisto življenje sprevađala."³³

Herod je obećao Salomi da će joj ispuniti što god zaželi i ona se vraća ne samo sa zahtjevom svoje majke, nego odmah donosi i zdjelu! U pučkoj književnoj naivi, fascinacija zdjelom, predmetom za ljudsku ishranu koji poprima konotaciju ljudožderstva, oslikava se u ponavljanju: "vu ruki držeća zdelu", "da mi taki sada daš na ovoj zdeli glavu Ivana Krstitela"; haharu se izdaje zapovijed da "na zdeli" donese glavu; hahar odlazi "z praznum zdelum", zatim Ivanovu glavu "na zdelu položi" i preda djevojci (podrazumijeva se: zdjelu s glavom), ona predaje *punu zdjelu* svojoj majci! Strašni prizori kao ovaj ili prizor npr. obješenog Jude s tijelom raspuknutim po sredini i rasutim crijevima, u kontekstu 19. stoljeća, privlačili su gladnu imaginaciju čitatelja; nabožno štivo prepuno je nasilja nad prolaznim tijelom i poukama o poželjnim, ispravnim odlukama neumrle duše.

Opisi komadanja ljudskog tijela, raznih oblika mučenja, predstavljali su izvor književne patnje iz koje proizlazi ne samo poučni primjer ustrajnosti u vjeri, nego i zadovoljstvo proizašlo iz čitanja opisa mučenja i stradanja, odnosno promatranja mučenja što ga danas popunjava filmska industrija snimanjem svih vrsta fizičkog i psihičkog nasilja.

Predočavanje nepredočivog, duhovnog: vjerovanja, ustrajnosti u vjeri, vjeru u vječni život nakon smrti, čuda, značilo je na pučkoj književnoj razini ustrajavanje na opisima mučenja prolazne tjelesnosti. Takvim je opisima vjera postajala konkretna, dok je konkretno tijelo bilo patnjom oduhovljeno, u stvari, apstrahirano. D. S. Lihačov objašnjava taj književni postupak apstrahiranja kao posljedicu idealističkog srednjovjekovnog pogleda na svijet:

"Apstrahovanje je posledica pokušaja da se u svemu "vremenom" i "propadljivom", u pojavama prirode, ljudskog života, u istorijskim događajima - vide simboli i znaci onoga što je večno i bezvremeno, "duhovno", božanstveno. Apstrahovanje zahteva da bude proučeno sa stanovišta odražavanja određenog pogleda na svijet."³⁴

Traženje i otkrivanje vječnog u vremenitom i propadljivom pokazuje da se mukama prolaznog tijela nikako ne može izmjeriti vječnost, što znači da se vječnost gorljivo i

uzaludno nastoji književno predočiti. Istim su nastojanjem predočavanja vječnosti, beskonačnosti, bili zaokupljeni i propovjednici; u 18. stoljeću u propovijedi Dubrovčani na Bernarda Zuzorića susrećemo opis vječnosti predočene poput matematičkog zadatka.³⁵

U kajkavskoj književnosti Štefan Zagrebec brojanjem neizbrojivog poučava o nezamislivo ogromnom broju anđela, što je otkrila B. D. Marija svetoj Brigiti.³⁶

Zanimljivost života svetaca što ih je izdao Ignac Kristijanović (1847., 1859., 1871.) leži podjednako u njihovoj književnoj obradi kao i književnim izvorima.

Neosporno, Kristijanović se pridržavao knjiga Hilariona Gašparotija: "Cvet sveteh", što još ne znači da je to bio njegov jedini izvor. Navodim primjer usporednog praćenja Gašparotijeva i Kristijanovićeve teksta života Sv. Doroteje (I.K.: Njezin vsakoletni god obslužava se dan 6. Svečna (Februara); H. G.: Šesti dan Svečna.).

1871., stotinu i dvadeset godina nakon Gašparotijeva izdanja, izlazi Kristijanovićeve knjiga: "Žitek sveteh mučenikov" II. dio, životi svetaca i svetica, kao književna obrada Hilariona Gašparotija ("Cvet sveteh" sv. 1, 1752.) s drastičnim opisima mučenja karakterističnim za 18. stoljeće. Posebna bi tema bila uspoređivanje varijanata, tj. varijantnih razlika u obradi 18. i 19. stoljeća. U odnosu na Gašparotijeve živote svetaca, Kristijanović je donosio većinom skraćene verzije života svetaca i svetica, pa su s književnog gledišta zanimljiva ispuštanja detalja i većih opisa, ali i Kristijanovićevo ustrajavanje na preciznom navođenju oblika mučenja.

Kristijanović je na temelju Gašparotijevih života svetaca pisao svoj tekst i svoje viđenje života svetih koje bi, međutim, bilo, pogrešno smatrati kompilacijom u smislu kojim se taj termin upotrebljava u relativno novom poimanju književnosti kao umjetnosti riječi. Slijedeći primjer potvrđuje književnu autonomnost varijanata, ali i životnost obrade u Kristijanovićeve tekstu u kojem se javlja topla neposrednost svakodnevnog govora:

"Dragi bratec, budi tak dober i odnesi ove rožice i jabuke pravdoznancu Teofilu.

"Hilarion Gašparoti: "Ovak molećoj iskaže se najlepší mladenec vu jedni zlati posudici tri najvugodneše duhe rožice, i tri friške jabuke noseči; kojemu reče s. Dorotea: "Pojdi k Teofilu mudroznancu i od moje poveč strani da oprošene dare njemu pošiljam. Zatam smrtni vudarec na vratu prijemši, glave mentuje se, a dušica nje vu nebeskoga kraljestva odide domovinu." (str. 577)

Ignac Kristijanović: "Kad bi sveta Dorotea na pogublenja mesto bila došla, ter se moleć bila pokleknula, da prime smrtni vudarec, nut iskaže se njoj prelepi mladenec z škerlatnem plaščom odeven i ves z zlatnemi zvezdami obsipan. Ov isti mladenec je vu rukah nosil košaricu vu kojoj se jesu nahađale tri rožice i tri jabuke i nje je podaval sveti devici.

Ona pako reče njemu: 'Dragi bratec, budi tak dober i odnesi ove rožice i jabuke pravdoznancu Teofilu.' Zatam izruči svoju dušu Bogu i prijemši smrtni vudarec, mentuje se glave, njezina pako duša je odišla vu nebeskoga kraljevstva domovinu. To se dogodilo 6. dan svečna leto po Kristuševem narođenju 288."³⁷

Umjesto tri ružice u jednoj se varijanti pripovijedanja života Sv. Doroteje javljaju tri šipkova cvijeta. Za razliku od Gašparotijeva teksta, kod Ignaca Kristijanovića "prelepi mladenec" je "z škerlatnem plaščom odeven i ves z zlatnemi zvezdami obsipan", dok se zlatna posudica pretvarau "košaricu", zadržava se oblik karakteristične mekoće kajkavskog deminutiva.

Istraživanje tekstova života svetaca Ignaca Kristijanovića ili nekog drugog autora, poznatog ili anonimnog, pripada sferi istraživanja književnih varijanata od kojih svaka

ima svoju samostalnu neponovljivu književnu organizaciju detalja i cjeline. Upravo neponovljivost varijante predstavlja bitno svojstvo i polazište u istraživanju ne samo u usmenoj tradicijskoj književnosti nego i pučkoj književnoj tranzitnoj sferi između kolektivnog i individualiziranog pojma autorstva.

SAŽETAK

Oblici kršćanske poduke u propovijedi prisutni su u životopisima svetaca u formi svijetonazora. Životi svetaca ili pojedine scene iz njihovih života pripovijedaju se na posebne određene dane kroz godinu. Protagonisti ovog književnog žanra, životopisa svetaca, suočeni su sa izrazito dramatičnim izborom: ili vječni život ili smrt. Kao što je napisao D. S. Lihačev, oni iz prizora u prizor prolaze tu dramatičnu situaciju prijetećeg izbora između iskupljenja i vječnog prokletstva.

Način rada u pisanju životopisa svetaca nije se promijenio u 19. stoljeću. Ta nam činjenica skreće pažnju na posebnost tog utilitarnog pučkog nabožnog štiva. Zato bi bilo potpuno neadekvatno okarakterizirati književno djelo Ignaca Kristijanovića, naime njegove životopise svetaca, kao kompilaciju. On je pisao te životopise oslanjajući se na svoje kajkavske književne prethodnike (na primjer Hilariona Gašparotija) i objavljivao svoje pučko nabožno štivo utilitarnog karaktera sa jasnim namjerama, iz ljubavi prema običnim ljudima, potičući ih da vode čestit kršćanski život, ali također noseći na umu ravnodušnost onih vjernika koje on naziva "malodušnim kršćanima".

Ignac Kristijanović pokazuje cilj književne produkcije koja se razlikuje od dominantne društvene orijentacije njegovog vremena, naime usmjerenost prema obrani kajkavskog književnog jezika u vremenu kada su sve hrvatske intelektualne snage bile ujedinjene u nastojanju za stvaranjem jedinstvenog štokavskog književnog jezika. On je ustrajao u radu na pučkom svjetovnom i nabožnom štivu za raširenu kajkavsku književnu publiku.

SUMMARY

Modes of christian instruction in sermons are present in biographies of the saints in a form of a world-view. Lives of saints or individual scenes from their lives are narrated on certain specific days throughout the year. The protagonists of this literary genre, biographies of the saints, are confronted with an extremely dramatic, scenic choice: either an eternal life or death. As D. S. Lihačev wrote down, they always undergo, from scene to scene, this dramatic situation of threatening choice between salvation and eternal ruin.

The way of working on the writing of the biographies of saints has not been changed in the 19th century, a fact that turns our attention to the specificity of the utilitarian popular pious literary reading-pieces. It would therefore be thoroughly inadequate to characterize the literary work by Ignac Kristijanović, namely his biographies of the saints, as a compilation. He wrote these biographies relying on his previous readings of his kajkavian literary predecessors (for instance, of Hilarion Gašparoti) and published his popular pious reading-matter of utilitarian character with distinct purposes, out of

love for the common people, inciting it to lead a chaste christian life, but also having in mind the indifference of those believers whom he calls "half-hearted christians".

Ignac Kristijanović demonstrates an aim of literary production different from the dominant social orientation of his time, namely a direction towards the defense of the kajkavian literary language, in a period in which all the Croatian intellectual forces were unified in an attempt to establish a common štokavian literary language. He persisted in doing his work on popular literary secular and pious reading-pieces for a vast kajkavian literary audience.

BILJEŠKE

¹ Olga Šojat, Život i rad Ignaca Kristijanovića, RAD, JAZU, Zagreb 1962. Knj. 324., str. 63. - 114.

² Karakteristično je za pučkog pisca Ignaca Kristijanovića da je u svom kalendaru donio i uputstva za pisanje pisama: "Navuk pizanya liztov.", Danica zagrebečka, 1844., str. 39.-41. Kasnije, javljat će se u 19. stoljeću praktične knjige "Listari" (tzv. "Gebrauchsliteratur").

³ "Chtejenya i evangeliumu (!) na vsze nedelye i szvetke czeloga leta, za potrebuwanye szl. biskupie zagrebechke. Na szvetlo van dani z-dopushenyem (!) preizvishenoga, preszvetloga y prepostuvanoga gozpodina Juraja Haulika ... U Zagrebu, 1842. - Z-zavjetkom obchinzkeh molitvih, po kojeh szveta mati Czirkva nasz vuchi, kaj navlaztito od Boga proziti (!) i kaj chiniti moramo, zkupa z-pridavkom juternih, meshneh, zpovedneh y oztaleh molitvah. (417 ztrani)

- Potpuni pregled radova I. Kristijanovića: Olga Šojat, Život i rad Ignaca Kristijanovića, RAD, JAZU, knj. 324, Zagreb 1962, str. 98 - 114.

⁴ Ignac Kristijanović - Žitek sveteh mučenikov z-trudom i marljivostjum na duhovnu zabav i hasen naroda horvatskoga skupzebran, složen i na svetlo van dan po Ignacu Kritzianovich, pervostolne cirkve zagrebačke kanoniku i jašprištu čazmanskem. Stran perva. Z-dopuščenjem duhovnoga poglavarstva. Vu Zagrebu. Pri Ferencu Suppan 1859. 348. str.

- Žitek sveteh mučenikov z-trudom i marljivostjum na duhovnu zabav i hasen naroda horvatskoga skupzebran, složen i na svetlo van dan po Ignacu Kritzianovich, naslovnom biškupu omiškom, pervostolne zagrebačke cirkve kaknoniku i štiocu. (Čudnovit je Bog vu svojev sveteh, Blagoslovljen budi Bog! Šolt. 67, 36) Stran druga. Z dopuščenjem duhovnoga poglavarstva. Vu Zagrebu. Tiskom Karola Albrecht. 1871. 221 str.

- Žitek Sveteh mladencov i devic na duhovnu zabav i napredek za vse mladence i device, koje se već Bogu nego svetu tersiju dopasti, izpisan i izobčen po (I. K.) slavne fare kapleske plebanuš. Vu Zagrebu, 1847. Tiskom Fernca Suppan. 110 str.

- Kratki žitek sveh sveteh Apoštolov na duhovnu zabav, navlastito za ladanjsku školnu detcu izpisan i izobčen po kapelskem plebanušu. Vu Zagrebu 1847, Tiskom Ferencu Suppana, ces. kralj. pov. knjigotiskavca i knjigoteržca. 32 str.

⁵ "Chtejenya i evangeliumu (!) na vsze nedelye i szvetke czeloga leta, za potrebuwanye szl. biskupie zagrebechke. Na szvetlo van dani z-dopushenyem (!) preizvishenoga, preszvetloga y prepostuvanoga gozpodina Juraja Haulika ... U Zagrebu, 1842. - Z-zavjetkom obchinzkeh molitvih, po kojeh szveta mati Czirkva nasz vuchi, kaj navlaztito od Boga proziti (!) i kaj chiniti moramo, zkupa z-pridavkom juternih, meshneh, zpovedneh y oztaleh molitvah. (417 ztrani)

- Potpuni pregled radova I. Kristijanovića: Olga Šojat, Život i rad Ignaca Kristijanovića, RAD, JAZU, knj. 324., Zagreb 1962., str. 98 - 114.

⁶ "... jesu nju z-šakami nemilostivno tukli, oštro pljuskali i zadnjić k stupu privezali i vse zube, jednoga za drugem, z-železnemi kleščami van popukali i izderli. (...) Ova sveta devica poštuje se občinski kakti osebjuna pomočnica suprot zubnoj boli", Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov, II. dio, Zagreb 1871, str. 32-33.

- U samostalnoj Republici Hrvatskoj, sv. Apolonija proglašena je zaštitnicom stomatologa; u "Vjesniku" 6. II. 1994. str. 31., najavljuje se: "9. veljače, dan sv. Apolonije i stomatologa". Ispričan je ukratko njen život i mučenička smrt: "a njezine su oznake palmina grana i kliješta s iščupanim zubom".

⁷ "Vu vnogeh biškupijah Laške, Horvatske i Nemške zemlje jesu na dan njegovoga spomenka običajni po njegovem nazivanju osebujni cirkveni blagoslovi. Sveće koje mešnik pri podelenju blagoslova vsakomu slednjemu k ovomu blagoslovu dohadjajućemu metče pod bradu, blagoslavljaju se po sledećoj molitvi: "Naša pomoć vu Gosponovem imenu; Koi je načinil nebo i zemlju. (...) Pri podeljenju blagoslova derži mešnik na križ postavljene blagoslovljene sveće vu levi ruki, desnu pako polaže na glavu klečećega i moli: "Po zagovoru svetoga mučenika i biskupa Blaža, naj oslobodi tebe od vratnoga, glavnoga i vsakoga drugoga zla, Bog Otec, i + Sin, i + Duh sveti. Amen" Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov, I. dio, Zagreb 1859., str. 46.-47.

⁸ Josip Buturac, Bl. Augustin Kažotić. Mali životopis svetog zagrebačkog biskupa. "Kažotić. Prigodni broj uz 290. godišnjicu proglašenja blaženim Augustina Kažotića, 1702.-1992.", Zagreb 1992., str. 13.

⁹ Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov, II. dio, Zagreb 1871., str. 70.

¹⁰ "Kratki žitek sveteh Apoštolor", Zagreb 1847., str.5.

¹¹ Divna Zečević, Strah Božji. Hrvatske pučke propovijedi 18. stoljeća. Osijek 1993. Izdavački centar Otvorenog sveučilišta Osijek, Mala teorijska biblioteka sv. 43; primjer iz propovijedi Bernarda Zuzorića, str.89-90.

¹² Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov, II. dio, Zagreb 1871., str. 1. "Sveta Afra, njezina mati sveta Hilaria i njezine službenice Digna, Eunomia i Eutropia, pokornice i mučnice."

¹³ Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh (...) Graz 1750. Predgovor k pobožnomu čtavcu, str. 7.

¹⁴ Ivan Muliš, Prodeštva kratka i gotova za vsze protuletne dobe nedelje od perve korizmene do trojachke (...), Zagreb 1782. Predgovor, str. VII.

¹⁵ Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov, I. dio, Zagreb, 1859, str. 132.

¹⁶ "Danicza zagrebecka ili Dnevnik za prozto leto 1846" . Od kastige vredne neznaznozi, str. 108 -109.

¹⁷ "Danicza zagrebecka ili Dnevnik za prozto leto 1846" str. 109.

¹⁸ Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov, I. dio, Zagreb 1859. Predgovor: Bogoljubni čtavec!

¹⁹ Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh, ali življenje i čini svecev (...) Stanpani vu Gradczu 1752. str. 5. Pune naslove sva četiri toma i podatke o Hilarionu Gašparotiju, vidi u radu Olge Šojat, "Croatica" sv. 20-21, Zagreb 1984., god. XV, str. 27-79.

²⁰ Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov. I. dio, Zagreb 1859., sv. Blaž, str. 41.

²¹ Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov. I. dio, Zagreb 1859., sv. Adalbert, str. 23.

²² Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh (...), sv. 1. Graz 1752., sv. Martina, str. 492.

²³ Adolf Veber, Djela. Svezak VII. Zagreb 1890. XXI. Propovijed na XIX. Nedjelju po Duhovih. Pakao. str. 98.

²⁴ Divna Zečević, Strah Božji. Hrvatske pučke propovijedi 18. stoljeća. Otvoreno sveučilište Osijek, Mala teorijska biblioteka sv. 43., Osijek 1993., str. 27.

²⁵ Jean-Francois Lyotard, Postmoderna protumačena djeci. Pisma 1982-1985. Prijevod: Ksenija Jančin. August Cesarec, Zagreb, 1990., str. 21-23.

²⁶ "Rječnik biblijske teologije. Uredio: Xavier Leon-Dufour" Treće izdanje. KS, Zagreb 1988., str. 1311.

²⁷ "Rječnik biblijske teologije" nav. djelo, str. 1319.

²⁸ Franjo Glavinić, Cvit svetih to jest život svetih (...) V Bnecih 1702. Predgovor.

²⁹ Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov, I. dio, Zagreb 1859., str. 30.

³⁰ Ignac Kristijanović, Žitek sveteh mučenikov, II. dio, Zagreb 1871., str. 16.

³¹ "Kratki žitek vseh sveteh apoštolor na duhovnu zabav, navlastito za ladanjsku školnu detcu

izpisan i izobčen po Kapelskem Plebanušu. Vu Zagrebu 1847. (Sveti Matiaš), str. 27.

³² "Apstrahovanje se potpomaže stalnim analogijama iz Svetog pisma, kojima je popraćeno izlaganje života svetoga. Ove analogije prisiljavaju da se sav život svetoga posmatra pod znakom večnosti, da se u svemu vidi samo ono što je najopštije, da se u svemu traži nekakav poučni smisao." Dimitrij Sergeevič Lihačov, *Poetika stare ruske književnosti*. Preveo: Dimitrije Bogdanović, SKZ, Književna misao 5, Beograd 1972., str. 135.

³³ Ignac Kristijanović, *Žitek sveteh mučenikov, I. dio*, Zagreb 1859., str. 114.

³⁴ Dimitrij Sergeevič Lihačov, nav. djelo, str. 132.

³⁵ Divna Zečević, *Strah Božji. Hrvatske pučke propovjedi 18. stoljeća*; Mala teorijska biblioteka 43, Osijek 1993., ("Mjerenje nemjerljivog"), str. 31.

³⁶ "... da je angelov tuliko vu nebu, da bi se vsi ljudi spravili na kup koji su bili od prvoga človeka Adama do onoga koji se najzadni pred općinskom sudom Božjem rodil bude, na vsakoga človeka od vseh ovseh muškoga i ženskoga spola ljudi bi dopalo od vseh devet kurušev angelskeh, najmre iz prvoga kuruša deset angelov, iz drugoga kuruša sto arkangelov, iz tretjega jezero, iz četrtoga deset jezer, iz petoga sto jezer; iz šestoga milion, iz sedmoga deset milionov, iz osmoga sto milionov kerubinov, iz devetoga kuruša jezero milionov serafinov. Insumma, jednum rečjum, vsaki človek more imeti na svoju stran jezero stotin i jedanaest jezer milionov angelov, sto i jedanaest jezer i sto i deset." *Hrana duhovna ovčic kršćanskeh (...)* Klagenfurt 1718., str. 163.

³⁷ Ignac Kristijanović, *Žitek sveteh mučenikov, II. dio*, Zagreb 1871., str. 62.

Primljeno: 1996-12-10

